

kret i božićna pjesma u prvoj polovici 20. stoljeća; Adventsko i božićno pjevanje u dječjim vrtićima i školama itd.). U zbirci autorica iznosi zanimljive podatke o postanku, rasprostranjenosti i popularnosti pojedinih pjesama ili skupine pjesama, objašnjava njihovu funkciju i značenje u određenim fazama društveno-povijesnog razvoja.

Glazbene zapise pjesama, preuzete iz različitih izvora, za ovo izdanje obradila je Hilger Schallehn. Napjevima je uz neobaveznu vokalnu pratnju (2. glas) pridodala i dvojak instrumentalnu pratnju (simbole za akordičku pratnju na gitari i jednostavnu klavirsku pratnju koja se može izvesti bez većih tehničkih napora), tako da je ova informacijama bogata knjiga namijenjena i praktičnom muziciranju.

Potrebno je spomenuti i izuzetno kvalitetnu i primjerenu grafičko-likovnu opremu ovoga izdanja. U njem je objavljeno obilje najraznovrsnije, tehnički kvalitetno reproducirane slikovne građe, koja obuhvaća ikonografske izvore od 12. stoljeća naovamo, faksimile notnih rukopisa, ali i fotografije različitih prigoda u kojima su se izvodile božićne pjesme te manji izbor čestitaka i ilustracija simbolâ božićnog svetkovanja u funkciji reklamiranja potrošačkih artikala.

Grozdana Marošević

Martin György, A magyar kőrtánc és európai rokonsága, Akadémiai Kiado, Budapest 1979, 440 str.

Folklorni ples izuzetno je dinamična pojava. Ta dinamičnost odražava se u relativno brzom promjeni repertoara, koja je često posljedica modnog trenda na jednom širem prostoru, u ovom slučaju evropskom. Možemo to potkrijepiti s više primjera širenja pojedinih plesova ili plesnih pojava. To su npr. lančani plesovi s mačevima koji se vjerojatno iz Srednje Evrope šire u

ostale krajeve, ili Siebenschritt, polka, Sir Roger i drugi plesovi koji su se iz različitih ishodišta širili Evropom. I zbog te velike pokretljivosti ne valja ples promatrati isključivo u njegovim lokalnim i regionalnim okvirima. Ovakva uska gledanja urodila su u nas vrlo proširenim tezama da je kolo autohtona južnoslavenska tradicija, zatim općeslavenska, ili pak starobalkanska, tj. ilirska.

G. Martin, odličan poznavalac mađarskog, istočnoevropskog i šire evropskog plesnog folklorâ, kako to i naslov ovoga djela kazuje (Mađarsko kolo i njegovo evropsko srodstvo), promatra mađarsko kolo ne samo u okviru njegovih kulturnih granica već i u evropskom kontekstu. On poznaje i uvažava činjenicu da su razne vrste **branlea**, tj. kola, bili prevladavajući plesni oblik evropskog srednjeg vijeka. Ovo, kako ga on naziva »lančano kolo«, u novom je vijeku potisnuto modom parovnih plesova i zadržava se samo u nekim rubnim područjima kao što su Balkan, Fererski otoci i Istočna Evropa. Novija neka istraživanja pokazuju, međutim, da se kolo zadržalo i u Francuskoj, a može se naći i u Norveškoj. Kod naroda karpatskog bazena preostatke ove stare plesne forme predstavljaju **djevojačka kola praćena pjesmom**. Malen je broj historijskih navoda koji se odnose na žensko kolo, jer je ono i u Mađarskoj bilo rano potisnuto dolaskom parovnih plesova. Nekoliko oskudnih navoda bez sumnje upućuje na egzistiranje kola praćenih pjesmom kod mađarskog naroda između 16. i 19. stoljeća. Šire poznavanje ovih plesova postignuto je tek folklorističkim istraživanjima u 20. stoljeću.

Ta istraživanja pokazuju da je žensko kolo u novije vrijeme samo djelomično prošireno na mađarskom jezičnom području i nalazimo ga u sjevernom dijelu Mađarske, u južnoj Transdanubiji i duž Dunava. György razlikuje tri velika kolska dijalekta unutar kojih postoji dvanaest različitih tipova. To su I. juž-

ni dijalekt, II. sjeverni i III. erdeljski. Na jugu (I. kolski dijalekt) razlikuju se četiri tipa kola praćena pjevanjem: 1. iz Slavonije, 2. iz južne Transdanubije, 3. s obale Dunava i 4. iz okolice Kalocse. Na sjeveru (II. kolski dijalekt) razlikuju se tri tipa: 1. iz okolice Budimpešte, 2. sa sjeverozapada i 3. sa sjeveroistoka. U Erdelju (III. dijalekt) postoje dva tipa: 1. u 6/8 i 2. u 4/4 mjeri.

Detaljno su prikazane sve karakteristike pojedinih dijalekata i tipova kola s posebnim uvažavanjem formalnoplesnih i glazbenih. Uz mnoge zanimljive paralele balkanskih i mađarskih kola koje Martin donosi istaknut ću samo neke. Tako se, kao i u nas, zapadno od Dunava kola kreću u smjeru sunca, a istočno od Dunava na suprotnu stranu. U istom smjeru (smjeru sunca) kretali su se i stari zapadnoevropski **branli**. U južnih mađarskih kola javlja se također i korak šestodijelnog ritamskog obrasca, posebno karakterističan za naše dinarske krajeve, poznat i kao »fererski korak«. Kao balkanski utjecaj kod južnih mađarskih kola Martin spominje i prihvaćanje sa sprijeda ukriženim rukama i titranje (mahanje) rukama. Dok južna mađarska kola pokazuju najviše sličnosti s našim kolima, sjeverna kola su gotovo identična sa slovačkim djevojačkim kolima. György to tumači time da su u prvom redu opći karakter i struktura plesne kulture obaju naroda u svojoj biti identični. To se također ogleda u sličnim rezultatima dosadašnjeg klasičiranja mađarskog i slovačkog plesnog repertoara. Prema Martinu slične osobine mađarskih i slovačkih kola nisu jednostavne posljedice elementarnih paralela ili uzajamnog djelovanja, nego se može govoriti o gotovo potpunom identitetu i pokriću. Dapače i novije razvojne tendencije djevojačkog kola podudaraju se jedne s drugima. Kod sedmogradskih Mađara i Rumunja (erdeljski dijalekt) mala je uloga kola praćenih pjesmom pored parovnih i muških plesova uz in-

strumentalnu pratnju, a pojavljuju se pojedinačno na nekim mjestima, najviše u područjima s miješanim stanovništvom. Zajedničko obilježje starijih mađarskih i rumunjskih kola uz pjesmu je primjena fererskog koraka, pri čemu se kolo okreće u smjeru sunca.

Nakon detaljne analize Martin upozorava na mogući razvojni put kako mađarskih kola tako i kola drugih naroda i područja u Evropi. Ostaci srednjovjekovne »kulture lančanih plesova« (kola) prebrodili su u raznim krajevima Evrope na različite načine vremena novog vijeka. U Zapadnoj i Srednjoj Evropi ostali su od toga u 19. stoljeću ušćuvani samo tragovi, dok su ti plesovi na Balkanu još uvijek živa i gotovo isključiva plesna forma. I u Karpatskom bazenu potisnuli su parovni plesovi kola na periferiju plesnog života, ali ona nisu nestala. Očuvala su jedan dio svojih srednjovjekovnih osobina, obojila se drugačijim novim formalnim i muzičkim obilježjima i ugradila se promjenom svoje funkcije u novovjeku plesnu kulturu Karpatskog bazena.

Na prvobitnu ritualnoceremonijalnu ulogu plesom praćenih kola (u južnoslavenskoj, osobito u bugarskoj plesnoj kulturi) podsjeća njihova sezonski uvjetovana primjena u proljeće i u korizmno vrijeme (ruski horovod, istočnoslovačko i južnomađarsko kolo). Pošto su zatim izgubila ovaj sezonski uvjetovan karakter, pojavljuju se kola u novoj plesnoj ulozi, zauzimajući mjesto u pauzama na plesnim zabavama (sjevernomađarsko kolo). Posljednji stadij funkcionalnog razvoja kola je njegova naglašena zabavna funkcija (**lagani mađarski ples**, čardaš u kolu). Martin smatra da je taj razvoj povezan s preobrazbom jednovrsnog kola u mješovitu plesnu formu (balkanska kola, ruski horovodi) i s postepenim raspadanjem kolektivnog socijalnog karaktera plesa. Grupno plesano kolo je kombinirano s oblicima solo ili parovnog plesa (dramska-mimičke igre s

mijenjanjem parova), a kasnije je velika kolektivna forma postepeno individualizirana nastankom mikroformi, preobrazbom u male krugove (**lagani mađarski ples**, čardaš u kolu). Taj preobražaj kola, prema Martin, nastupio je u zapadnoevropskoj plesnoj povijesti tako rano da pisani spomenici prikazuju samo još kasniji stadij preobrazbe. Kod Arbeaua (16. st.) je **branle** već predstavljen kao mješovita zabavna plesna forma, ili se pojavljuje pomiješan s parovnim plesovima.

Razvoj glazbene pratnje kola Martin utvrđuje od vokalne u smjeru instrumentalne pratnje. Za vokalnu pratnju ističe ove arhaične karakteristike: naizmjenična antifonija solista i zbora (slovačke i bugarske kolske pjesme), polifonija (ruske, slovačke, južnoslavenske pjesme), prelazni nijemi dijelovi plesa (mađarska, rumunjska, slovačka i južnoslavenska kola) i posobnost da je uz melodiju vezano nebrojeno tekstovnih strofa (u južnomađarskim kolima). U prelaznoj fazi razvoja melodija je još uvijek pjevana pored instrumentalne pratnje (ruski horovod, **lagani mađarski ples**). S nestajanjem vokalne pratnje prestaje glazbena samostalnost kola (balkanska kola) i ples je ovisan o vladajućoj modi instrumentalne plesne muzike (čardaš u kolu). Instrumentalizacija muzičke pratnje kola uslijedila je istodobno kao vanjska tvorevina njegove zabavljačke funkcije, što se u zapadnoevropskom razvoju dogodilo već ranije (**branle** plesovi od Arbeaua).

Da bi mogao promatrati mađarsko kolo u evropskom kontekstu, György je morao uložiti silan trud da prikupi dovoljno relevantnog materijala, od historijskih navoda pa do same plesne građe. I potpuno je uspio. I kvantitetom i kvalitetom prikupljeni je materijal pružio sigurnu osnovu za donošenje pravilnih zaključaka. Ali ne samo materijal, već i minuciozno proveden analitički postupak, koji je zahvatio sve važnije aspekte fenomena kola od osnovnih plesnih i glazbenih pa

do društveno-kulturnih, čvrsto argumentira predočene zaključke. Može se reći da vrijednosti ovoga rada nadilaze okvire etnokoreologije i predstavljaju odličan obrazac za proučavanje i drugih kulturnih fenomena.

U savladavanju jezične barijere vrlo dobro služi opsežan sažetak na njemačkom jeziku, a brojni kinetogrami i melogrami, fotografije, razni indeksi i bibliografija olakšavaju pristup i razumijevanje građe.

Stjepan Sremac

Aenne Goldschmidt, Handbuch des deutschen Volkstanzes. Systematische Darstellung der gebräuchlichsten deutschen Volkstänze, Heinrichshofen's Verlag, Wilhelmshaven 1981, 315 str. + Bildband (67 str.) + Notenband (95 str.).

Kao i većina knjiga koje predstavljaju folklornu plesnu građu i ova je namijenjena širem krugu korisnika od stručnjaka koreologa do ljubitelja narodnih plesova. Širok krug korisnika i, naravno, njezina upotrebnost vrijednost razlogom su što je pred nama četvrto izdanje ove knjige. Prvo izdanje pojavilo se 1966. godine. Međutim, sadržaj ove knjige ne možemo promatrati samo kao prikaz građe, već i kao pokušaj sistematiziranja njemačkih plesova, naravno, prilagođen osnovnoj svrsi ovog rada. Sistematizacija je provedena prema formi plesa, a unutar pojedinih grupa poštovao se historijski slijed nastajanja pojedinih plesova ili plesnih oblika. Za ovu podjelu autorica se oslonila na već postojeće pokušaje sistematiziranja njemačkih narodnih plesova. Prije svega tu je kao predložak poslužilo djelo njemačkog etnokoreologa Hansa von der Au **Das Volkstanzgut im Rheinfränkischen**. Isto tako od velike pomoći su bila djela austrijskih istraživača Raimunda Zodera, Richarda Wolframa i Karla Horaka, koji su u svoja istraživanja također uključili i nje-